

գործութեան՝ կորովի բազկաց Խանդամի-
րեան Յովհաննէս իշխանի և արիասիրտ
ընկերաց նորին, որոց համար Չառչեանն
կզրէ «էին արք զօրաւորք և հաստարա-
զուկք», : Այս աւանն ի հնումն շատ մեծ
և բարգաւաճ եղած է, և շատ անգամ
պատմութեան մէջ քաղաք կկոչուի: Այժ-
մու բնակիչք զիւզիս բոլորն ալ շայք են
հարիւր տան չափ, որոց կէսն բնիկ, և կէ-
սըն գաղթական. բնիկ բնակչաց մէջ գրե-
թէ դեռ կիսայլի նախնեաց անվիհեր և քա-
ջակորով արիութիւնը, անուանի են ձիա-
վարութեան և զինակրութեան մէջ, և
սկսածեի շրջակայ բնակչաց մօտ:

Այս գիւղի բուն անունն է Շահկերտ,
որ ցոյց կտայ լինել Շահի գործ կամ դաս-
տակերտ, բայց հնութիւնն ցոյց տուած չէ
սորա սկզբնաւորութիւնն. անունս «Շահ-
կերտ», տեղական աւանդութիւնն կմեկնէ
«Շահ-գիրդ», (Շահեմուտ) ինչպէս պի-
տի տեսնեմք ստորև: Այժմու սովորական
կոչումն «Վազանչի», առնուած է ի կիրա-
ռութիւն դրացի բնակչաց մէջ՝ զիւզիս նախ
նի բնակչաց արհեստէն, այս ինքն պղնձագոր-
ծութենէն, որ ժամանակին զլեւաւոր և
կիրթ պարապմունքն էր Շահկերտցոց մե-
ծագոյն մասին: Այս տեղ լինչպէս կերելի՝
ամենեւին մուտ գործել չէ կարացած լա-
տինահայ ունիթօռաց ճարտարահար խո-
րամանկութիւնն, մինչդեռ մօտակայ գիւ-
ղօրայքը շատերը զլեւովն որսացուել են.
Շահկերտի նշանաւոր բազմամարդու-
թեան և ծաղկեալ դրութեան վկայք են,
մինչև ցայսօր դեռ նշմարելի աւերակներն
ջրանցից, այգեաց, ջրաղացից և այլն:

Պատմեցին զիւզիս ծերունի բնակիչքը,
թէ «Նախնեաց մեր զիւզումն քառասուն

երկու ջաղաց ա էլիլ, ու հաղար հինգ հար-
իւր տուն բազմութիւն», : Պարսից հարս-
տահարութիւններէն և անդադար ասպա-
տակութեանց անթիւ հարուածներէն
ստիպուած այդքան բազմութիւնը գաղ-
թել ու փոխուել են զանազան տեղեր,
ուր տեղ ապահով ապրելու յոյս ունե-
ցած են. այժմ Շուշի քաղաքին մէջ ա-
ռանձին թաղ և առանձին եկեղեցի կայ
«Վազանչեցոց», կոչուած, որոց մէջ կան
դեռ մինչև ցայսօր Խանդամիւրեան մեծա-
նուն տոհմի շառաւիղները: Վլեւաւոր
պարսպմունք այժմու բնակչաց զիւզիս են
երկրագործութիւնն, այգեգործութիւնն,
խաշնարածութիւնն, մեղուարուծութիւ-
նըն, և շերամատածութիւնն. արհեստնե-
րն են դարբնութիւն, հիւսնութիւն, ոս-
տայնանկութիւն, և սափրչութիւն. երկրա-
գործութիւնն ծաղկած է փոքր իշատէ, իսկ
այգեգործութիւնն՝ գաղթականաց մէջ:
Բնիկ ժողովրդականաց լեզուն Նախիջե-
ւանի գաւառական ջարբառն է, միայն
շատ բառերի մէջ կլսուին Սիւնեցի հընչ-
մունք, և այն մօտ դրացի լինելուն պատ-
ճառաւ է երևի:

(Ծոր--ն--իւլի)

ՁԵՐԵԿՆՑ ԱՆՈՊՈՏ ԿԱՄ ՄԵՆՈՍՏԱՆ.

Վստահ եմ ի հայրենասիրութիւն
Խմբագրութեան Արարատայ, թէ սիրով
ընկալաւ ի ծոց սորա զստորագրութիւն
վաղեմնի և զերկանց վէպս մերոց նախ-
նեաց որք անմահացուցին զանուանա իւր-
եանց զանազան ազգի ազգի մեծագոր-
ծութեամբ, զի զիտեմ հայրէնանուէր

Արարատն մայրական սիրով վերընդունի ի մարգարտաշար յէջըս իւր ի հրատարակել զյիշատակս արժանայիշատակ մերոց նախնեաց, ոյր սակս հարկեցայ զրել:

Ի լերինս Վանձակայ թէպէտ զոն բազում աւեր, և կիսաւեր եկեղեցիք և վանորայք և դարաւոր հռչակեալ ուխտատեղիք և անապատք, բայց՝ յորոց հրաշակաւոր և անուանին է Կենաստան Չարեկայ անուանեալ անապատն, որ է կառուցեալ ի ձորամիջի Չարեկայ գետոյն ի մէջ անտառախիտ մայրեաց և ի մէջ պտղաբեր ծառոց յեզր գետուն Չարեկայ, ի վայելուչ տեղւոջ կառուցեալ ի սկըզբան եօթնևտասներորդ դարուն ի Վաւիթ յԱրքեպիսկոպոսէ Վարիմանեանց. այսպէս զրի ի գիրս Եռաքել պատմագրի յերես 250. «Վաւիթ եպիսկոպոս էր ի Շամքոռու ձորէն ի ցեղէ յիշխանաց «զոր Վարիմանեանց կոչին. սա և եկաց «ի մեծ յանապատն, և ապա ելեալ զընաց ի ձորն Շամքոռայ շինեաց զանապատ զոր կոչին Չարեքաղետի անապատ, «որ բազմաժողով եղբարց բնակութիւն «և յոյժ հաստատուն ամենայն կարգօք «և սահմանօք անապատի մինչև ցայսօր. «և ինքն Վաւիթ եպիսկոպոս անդէն «վախձանեցաւ և անդէն թաղեցաւ,»: Վերեզման նորա մինչ ցարդ կայ եկեղեցւոյ արևելեան կողմն արտաքուստ հանդէպ Աւագ խորան. երևի ի վերայ նորա մտառու են շինեալ ըստ վաղմենի սովորութեան, այժմ փլեալ և ընդ հողով էր ծածկեալ. մեք բացաք զերես տապանափլմի որ ել զոյգս տապանաքար, յորոց միոյն զրեալ զայս տապանաքիր. «Այս է «հանգիստ Վաւիթ եպիսկոպոսի որ փո-

«խեցաւ առ Վրբիստոս ի թվին ՌՎԻ,» եկեղեցին շինեալ ի Վաւիթ յԱպիսկոպոսէ է մայր եկեղեցին Չարեքայ անապատին՝ անհարթ քարալճ՝ բաւականին ընդարձակ ի վերայ չորից ստուար քառակուսի սեանց, և սիւնք են նմանապէս մանր անհարթ քարինք սաստիկ եռացուցեալ կրիւք ընդ միմեանս. ունի երկուս պահարանս, երեք դուռս՝ մին արևմտեան՝ յոյժ ընդարձակ, երկուսն փոքր՝ մինն ի հարաւ կոյս և միւսն ի հիւսիսային ար՝ մուտըս, այնպէս նշմարի թէ յետոյ է շինեալ. ունի երկոտասան լուսամուտս՝ երեք ի հարաւ կոյս, երեքն ի հիւսիս, երեքն յարևմուտըս, արդէն խցեալ ի շինել զհռչակաւոր և զհրաշակեբա գաւիթն առաջի եկեղեցւոյն, երեք լուսամուտ և ս յարևելեան կողմն՝ մին Աւագ խորանին՝ երկուս պահարանաց, շինութիւն տանեաց եկեղեցւոյն սագաշէն համակ թրձեալ աղիւսովքն. ևս ունի մի լուսամուտ ի տանեաց իբրև երդ: Ի վիմի սոյն լուսամտիս խաչաձև զրեալ կայ այս ինչ. «Սուրբ խաչս բարեխաւս Մանուէլի ԹՎ. Վ. Ռ. Վ. Օ.,»: Ի վերայ այսր եկեղեցւոյ բնաւին շնշմարի հետք ինչ արձանագրութեանն, բայց միայն ի տանիս ի վերայ Աւագ խորանին գոյ մի քառակուսի քար իբրև սիւն ցից եզեալ մի կանգնաչափ, որոյ խարխիսն ստուար ի մէջ որմոց տաճարին բոլորաձև, զրեալ կայ այս ինչ. «Սուրբ խաչս բարեխաւսէ Վաւիթ եպիսկոպոսին հաւն և ննջեցելոց ԹՎ. Վ. Ռ. 2.,»: Ի վերայ հարաւային որմոյ արտաքուստ ի ձակատ խաչվիմի զրի այս ինչ. «Սուրբ բարեխաւս Պետրում բէկին, Մակասարին,»: Մերձ ի հարաւային դուռն եկեղեցւոյն զրեալ կայ

այս ինչ. « Եյս է տապան Վաւիթ վար-
« դապետին որ փոխեցաւ առ Վրիստոս
« ԹՎ. Ռ. Մ. Ը. Լ. »:

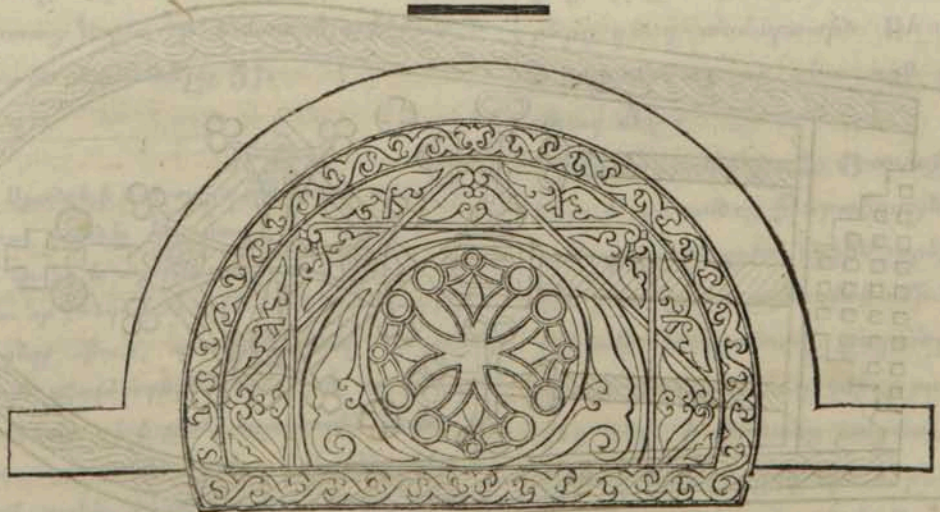
Հրաշակերտ գաւթին շինեալ կայ ա-
ռաջի մեծ եկեղեցւոյն՝ համակ սրբատաշ
քարամբ ի վերայ երկուց սեանց, ունի եր-
կու դուռն՝ մինն մեծ ընդարձակ առ հա-
րաւ, միւսն նեղ՝ արեւմտեան հիւսիսային
յանկիւնս ի վեր քան զբարաւարն. սոյն
փոքր դրան ի ներքոյ խաչվիմի գրեալ
կայ այս ինչ գիր. « Ավ քառաթե սուրբ
« Փրկչին, և զինարան անմահ գառին,
« աւուր փառաւոր արքային, Թվե-
« Ռ. Ն. Լ. Գ. »:

Ի յարեւմտեան կամարի արտաքուստ
հրաշակերտ գաւթի ի յոյժ բարձր տեղ-
ւոջ ի վեր քան զլուսամուտն զրի այս
ինչ ի ներքոյ գեղեցկաքանդակ խաչի.
« Սուրբ խաչ բարեխաւս Տէր Մովսէսին,
« Ներսէսին, Յովսէփանին և Պարխու-
« տարին, որք բազում սարով ետուն շի-
« նել զգաւթի սուրբ եկեղեցւոյս ԹՎ.
« Ռ. Ն. Լ. Գ. »: Ի ներքոյ սորին փակագրի

ըրս այս ձև ՄԹ. ունի գաւթիս կամարա-
ձև պատշգամս առաջի հարաւային մեծ
դրան ի վերայ երկուց սեանց, ուր յամառ-
նային ժամանակին կատարեն զժամեր-
գութիւնս. ի վերայ բարաւարի գաւթիս
մեծ դրան զրի այս արձանագիր. « Ը նոր-
« հօք Եստուծոյն Եմենակալի կառու-
« ցաւ ի յանուն Եմենափրկչի վերնատուն
« և տեղի հոգւոյն ծջմարտի, եկեղեցի
« սուրբ և գաւթի գովելի ի հայրապետու
« թեան . . . շինեցաւ սա ձեռամբ աեա
« ուրն Ներսէսի հանդերձ միարան հեղ-
« բարբք ամենայն ի փրկութիւն մերոց.
« որք ընդեանուք յիշեցէք ի Վրիստոս, ա-
մէն. ԹՎ. Ռ. Ն. Լ. Գ. »:

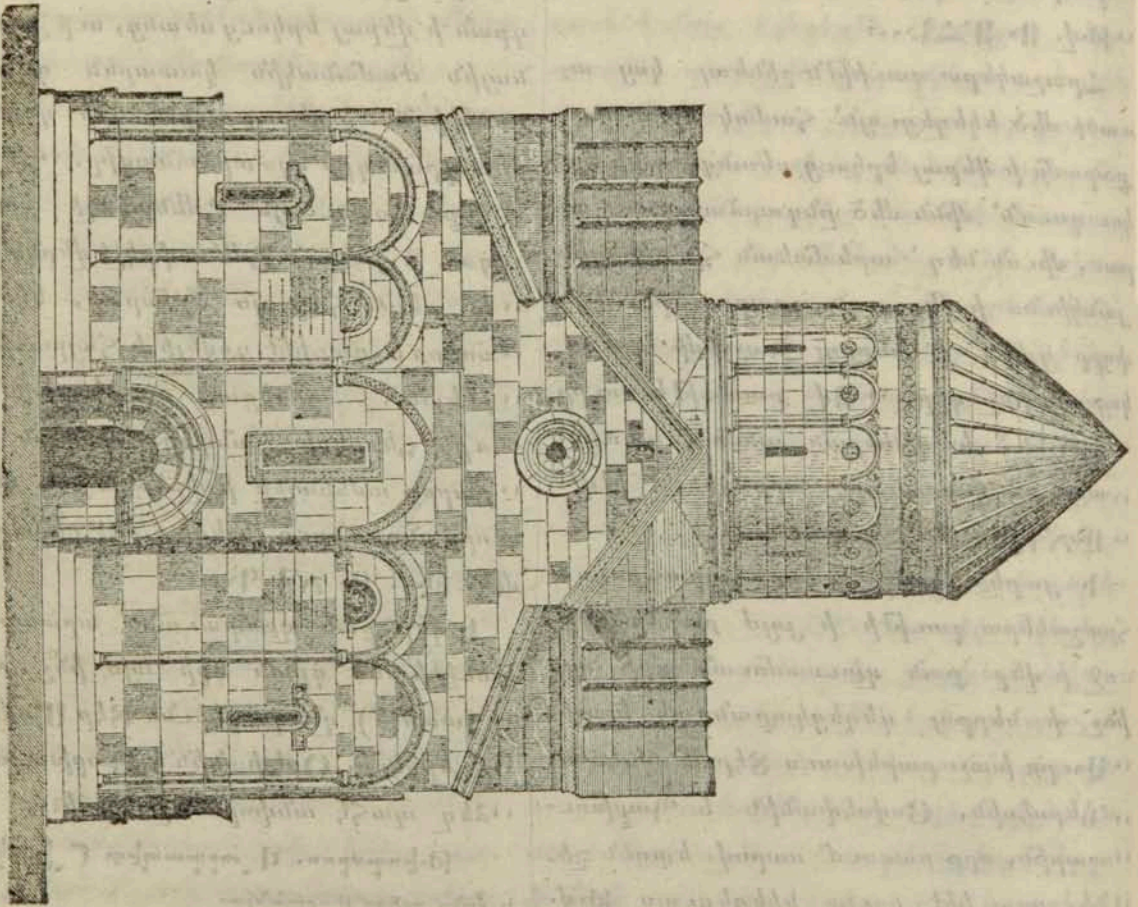
Ի վեր քան զբարաւարն արտաքուստ
գաւթի մեծ դրան զրի այս ինչ. « Տէր
« հատի(°) զնեղութիւնս Տէր Մովսէսի,
« Ներսէսի, Օսէփանին և Պարխուտարի.
« ձեզ պահէ անփորձ աշխարհի: »

Թեոդորոս. Սարգսայեւր Շխախանի:
Ի վանդակի թարգմանչաց
Բերդի ի խաչվիմի:

Չարք ճակատն Մայր եկեղեցւոյն Եւնոյ.

Նախապես Սուրբ Լուսինեացոյն Եկեղեցի

Խաչքարի վրայի Սուրբ Լուսինեացոյն Եկեղեցի

